

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שניז - פרשת כי תבא - תשע"ה - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' 88

שמעתא אליבא דהלכתא

האם ראוי לקנות חר' מינים בכסף מזומן

א. דין "לכס" בארבע מינים. ב. קנין מעות. ג. קנין משיכה מהי"ת או מדרבנן. ד. קנין דרבנן מועיל לדאורי. ה. במצות (ארבע מינים וכדו). ו. קנין סיטומתא. ז. טעם נספח שקונה מהי"ת. ח. קנין חצר. ט. תשלום בציק או כרטיס אשראי. י. עילל ואפיק אוזני. יא. שילם חלק והשאר זקף עליו במלוח.

א. דין "לכס" בארבע מינים

שנינו בסוכה (כט): שבוים ראשון של סוכות בדי' מינים בעינן "לכס", ועיי' אם הם אינם שלו אלא שאולים וכדו' לא יצא יד"ח. וכן פסק השו"ע (סי' תרמט סעי' א). וכן מצינו בסו"י י"ד סעי' ג' לענין יציאת שבעינן שהיה שלו לקיים המצוה מהי"ת. וכן הוא בטבעת לצורך קידושין. ועיי' עוד בגליון שכ"ז לענין שמן של חנוכה. ויש לעיין בקנין המועיל בכל כגון דא.

ב. קנין מעות

איתא בב"מ (מ: ב) אמר רבי יוחנן דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה דילמא נפלה דליקה באונס, אי מוקמת להו ברשותיה מסר נפשיה טרח ומציל, ואי לא, לא טרח ומציל, וריש לקיש אמר משיכה מפורשת מהי"ת. ופרש"י (בי"מ מו: ד"ה סבר לה) דמעות קונות כדאשכחן בקידושין (כט). גבי קונה מן ההקדש דכתיב (ויקרא כו: יט) ונתן הכסף וקם לו. אבל רבינו (בי"מ מו: ד"ה דבר תורה) כתי' שאין למדין הדיוט מהקדש, אלא סברא בעלמא היא דבדין הוא שיהיו קונות כיון שרוב הקניינים נעשים בכסף, ע"כ. ועיי' ברמב"ם (סי' קצח ס"ק א) שהביא שני הפירושים. ודעת הר"ף (שם כח: ברי"ף), הרמב"ם (מכירה פ"ג ה"א), התוס' (שם מח: ד"ה נתנה) והרא"ש (שם ס"ה) דהלכה כרב יוחנן. אולם דעת רש"י (בכורות ג: ד"ה רבינא וקידושין י: ד) והרשב"ם (בי"ב נד: ד) דהלכה כריש לקיש. ועיי' בתוס' (בי"ב נד: ד"ה עובד) שדחו דעת הרשב"ם. וכן פסקו השו"ע (ח"מ ס"י קצח סעי' א) כרב יוחנן.

ומי"מ עיי' בנמוק"י (כס: ברי"ף ד"ה ח"מ), בהגה"מ (שם אות ט) ובטש"ע (יו"ד ס"י שם) שפעמים (כגון לענין הפקעת קדושת בכור) חיי לסברת רש"י לחומרא (ובערוה"ש (סי' קצד) כתב דדוקא התם חששו משום קדשים).

ועיי' ברמ"א (סי' קצט סעי' ז) ונו"כ שפסקו שהקונה ממכירה שיש בה רווח לקופת ההקדש או צדקה קונה עיי' מעות לחוד, אלא שהקונה (סי' ק"א) חולק שבהקדש וצדקה זוה"ז אין הדין כן. אבל הנהיבות (סי' א) דחה דבריו. ועיי' עוד בשמעתא עמקתא גליון שכ"ז לענין קנין עיי' מעות לחוד במקום מצוה.

ג. קנין משיכה מהי"ת או מדרבנן

וכתב הפרישה (סי' קצח אות א) שנראה לר"י שמעות דוקא קונות דבר תורה ולא משיכה. וכן הביא בסמ"ע (סי' ק"א). וכן הוא בתוס' (עירובין פא: ד"ה שמא). וכן מבואר בהפוסקים דלחלו, וכן משמע מהמאירי (בי"מ מו: ד"ה אעיי"ם). וכן נקט בחי' רבנו מאיר שמחה (בי"מ מו: ד"ה הרמב"ם). ודלא כהריטב"א (בי"מ מו: ד"ה וי"ל) בשם הר"ר שלמי' שכת' דאף לרב יוחנן מסתברא דקנין משיכה לא גרע ממעות. ועיי' בש"ד (סי' ר ס"ק ח) ובאמרי בינה (דיני ירוש' סי' כא אות ח).

ומי"מ במקום שאין מעות, כגון בנותן מתנה, קונה מהי"ת עיי' משיכה או הגבהה בלבד כמבואר במקור חיים (סי' תמח ס"ק ה), בקצות (סי' קצח ס"ק א) והנהיבות (שם ס"ק א) ע"פ התוס' (ע"ז עא: ד"ה פרדשנ) דלא כהש"מ (בי"מ מו: ב) בשם הרמב"ן, ועיי' בשער"ת (סי' תרנח אות א) משמע שחושש לדבריו.

ד. קנין דרבנן מועיל להארייתא

נמצא שהקונה עיי' קנין משיכה בלא מעות קונה רק מדרבנן. ונחלקו הפוסקים האם קנין דרבנן מועיל לדאורי, הר"י הובא בב"י (אה"ע ס"י כח) כתי' שאם קידש אשה בחוב עיי' מעמד שלשתן שאינו קונה אלא מדרבנן, לא הוה קידוש תורה. אולם הב"י (שם) דחה דבריו וכיון שתקנו שיהיה קונה הו"ל קידוש תורה. ועיי' בדרכ"מ (תארוך שם אות יא) ובב"ח (אות יא) שפסקו כהר"י. וכן מצדד הב"ש (שם ס"ק לה). וזיין לדבריו הרע"א (סי' קצח על הסמ"ע ס"ק א).

והקצות בסו"י קצ"ד (סי' ג' ד"ה אלא דבתוס') הביא דברי הב"י דבכה"ג אמרינן הפקר ב"ד הפקר ועיי"כ מהני. ושוב מצדד דלא מהני עיי' תוס' (ומי"מ כתב דחמץ כיון שמדאורי' סגי בביטול מכירתו חשיב כדרבנן דמהני ביה קנין דרבנן). אולם בסו"י ר"יה (סי' ק"ד) הביא ראייה לב"י מהמשה שקלים (פ"א מ"ה). אלא שהנהיבות (סי' רלה ס"ק א) פירש המשנה באופן אחר, ועיי"כ יש לדחות הראיה. והערוה"ש (ח"מ ס"י קצד אות יא) הביא ראייה לדברי הב"י, עיי"ש.

והחת"ס (א"ח ח"א ס"ס ק"ז) כתי' לענין מכירת חמץ דלכו"ע מועיל מהי"ת, דהרי טעם הסיבורים דקנין דרבנן לא יועיל לקדושין דאורי' וכדו', היינו משום דהפקר ב"ד אינו אלא להפקירו מיד המקנה ולא להקנותו להקונה ולא מתקדשת האשה עיי"ז, ואיי"כ בחמץ סגי לן בהפקר ולא צריך יותר, והך דהפקר ב"ד הפקר בודאי דאורי' הוא, ע"כ.

ומסברא תימא לומר שאינו מועיל לדאורי' ודאי האליה ודאי הדבר בא לידה תקלה שהרי אם הקונה הראשון קנה רק בקנין דרבנן ואח"כ החפץ (כגון טבעת קידושין) נמכר לאחרים בקנין דאורי' אמנם הרי הם לא יודעים שמעיקרא הוא נקנה בקנין דרבנן. וכעין זה כתי' בבית אפרים (ח"מ ס"י ח), ועיי"ש שפסק דמשי"כ הפוסקים דקנין דרבנן לא מהני לדאורי', היינו כשהחפץ שהקנין נתפס בו מדרבנן הוא בעין, ובהו אמרינן דמדאורי' ברשותא דמריה קאי, אבל אם הקונה מוציא החפץ ההוא מידו במכירה או נתינה לאחר, הלוקח מידו הוא קונה מדאורי'. ועיי"ש שפ"ז ביאר הא דשקלים הנ"ל. והובא בפת"ש (ח"מ ס"י רלה ס"ק ד), ועיי"ש משי"כ בשם החת"ס (יו"ד ס"י שד). ולפי הבית אפרים יוצא שאף כשקונה מסוחרים שבעצמם קנו האתרוגים וכדו' ולמכירה עיי' לשלם עליהם לאחר חגן, מי"מ הקונה מהם עיי' מעות קונה מהי"ת.

ה. במצות (ארבע מינים וכדו')

ועיי' במתנה אפרים (קנין משיכה ס"י ב) שהוכיח דדעת הרמב"ם והרמב"ן דקנין דרבנן אינו מועיל לדאורי', ומדאורי' אינו נחשב כשלו, ולכן כתב דמה שנוהגים שקונים אתרוג למצוה והדמים משלמים לאחר החג, לאו יאות עבדין, דכל כמה שלא נתן את המעוה לא קנאו אלא מעות, וצריך שיהא שלו מדאורי', עיי"כ. והביאו השער"ת (סי' תרנח ס"ק א) והבכור"י (שם ס"ק ה). ובאלף לך שלמה (א"ח ח"י ס"י עטא) כתב כן בשם הגר"ז מרגליות.

ו. קנין סיטומתא

אלא דאכתיש יש לזון בזה די"ל דבכה"ג קונה עכ"פ מדין סיטומתא. אדעתא דהאיתא בב"מ (עד: הא סיטומתא באתרא דנהיגו למקני בה ממש קנו. ופרש"י (שם) סיטומתא - חותם שרושמן הקוונים על החביות של יין. ובאתרא כו' - שרגילין לרשום, על מנת שבדבר זה תהא קוניה לו - כאלו משך קנו. עיי"כ. ועיי' ברשב"א (בי"מ שם ד"ה ודוכתא, ושיית ח"יב ס"י רסח ד"ה וכן מנהג) שכתב דשמעינן מינה שהמנהג מבטל הלכה [וכן הוא בירושלמי (בי"מ פ"ז ה"א)], הלכך בכל דבר שנהגו התגרים לקנות קונין אם נוהגים לעשות כן תמיד, כי מן הסתם על מי שנושא ונותן סתם על הדבר הנוהג הוא עושה, וכאלו התנו ביניהן בפירוש או תקנו להם ב"ד, עיי"כ. מבואר דסיטומתא מועיל לך הוא כ"תנאיי. והביאו הב"י (סי' רא). ועיי' משי"כ הריטב"א (בי"מ עד: ד"ה הא) ואח"כ דבריו לא הובאו להלכה. ולפי"ז י"ל דקנין סיטומתא הוא קנין דאורי'.

ועיי' בחת"ס (סוכה ל: ד"ה וי"מ) דס"ל דמי שקנה אתרוג במשיכה בלא כסף מועיל אפי' לקנין דאורי', דהשתא דתקיני רבנן ונהיג עלמא לא גרע מסיטומתא דקני' מדאורי'. וכי"כ הערך שי (א"ח ח"י ס"י תרנה על סעי' ה). ועיי' משי"כ לחלק בזה הדבר אברהם (סי' א אות ט). אלא דעיי' בנהיבות (סי' ר ס"ק א) שנקט דסיטומתא הוא קנין דרבנן. וכן נקט האבני"ז (יו"ד ס"י תב). והדבר אברהם (ח"א ס"י א) נקט כהחת"ס (יו"ד ס"י שד ד"ה נמצא) שהוא מהי"ת. וכן נראה: מהערוה"ש (שם אות ה). וכן דעת הערך שי אוי"ח ס"י תרנ"ה (על סעי' ה), ועיי"ש משי"כ בסו"י ר"א בחו"מ (ד"ה בתיבות). ובכסף הקדשים (סי' י"א) נשאר בצ"ע בזה. ובביאור הלכה (סי' תמח ס"ד"ה בדבר מוטט) מבואר שיש להחמיר ולחוש דהוא קנין דרבנן (ושם מייירי לענין מכירת חמץ).

ז. מועם נזקף שקוניה מהי"ת

והאבני"ז (א"ח ח"י ס"י תצד אות א) כתב שאם קנה הלוקח במשיכה מדרבנן הרי מתייאש המוכר מגוף האתרוג, וממילא קונה מהי"ת ביואש, דדומה להפקר שקונה במשיכה לחוד לכו"ע. וכי"כ באלף לך שלמה (א"ח ח"י ס"י שט). אולם המ"ב (סי' תרנח ס"ק ה) הביא דברי המחנה אפרים הנ"ל, וז"ל: י"א דהני דקני אתרוג למצוה ופרעי לאחר החג לא יאות עבדי דכל כמה דלא יהיב דמי לא קני אלא מדרבנן ואנן בעינן לכס דאורי', עיי"כ.

פניני הלכה

באיזה אופן יכולה אשה לזכות בלולב ביום הראשון

א - תנן (סוכה מא: א) אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חבירו, ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו.

ובגמ' (שם) דת"ר לכס משלכס, להוציא את השאול ואת הגול, מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה. ואמרינן התם דמתנה עיי' להחזיר שמה מתנה.

וכתב הרא"ש (פ"ג סי' ל) משמיה דבעל העיטור דמסתברא כיון שהמקבל מתנה יודע שהנותן אין נותן במתנה מגרחה, שהרי צריך הוא עדיין לצאת בו שאינו לו לולב אחר, אי"צ לפרש עיי' להחזיר אלא נותן לו סתם והמקבל מחזיר לו סתם ואי"צ תנאי.

וכן מבואר לדינא בטור ובשו"ע (סי' תרנ"ח סיפיים ג"ה) דאין אדם יוצא ידי חובתו ביום ראשון בלולב שאול, דבעינן לכס משלכס. ואם נתנו במתנה מהני. ומתנה עיי' להחזיר שמה מתנה, וכל שהחזירו אחר שנטלו יצא יד"ח. ואם נתנו לו סתם הוי כאילו אמר לו עיי"מ שתחזירו לי, דמסתמא על דעת כן נתנו כיון שצריך לצאת בו שאין לו אחר.

וכתב המשנ"ב (שם ס"ק י"ח) דאפי' אם באותו היום כבר יצא בעצמו, והוא צריך לו רק לשאר ימי החג, ובשאר ימים הלא יכול לצאת בשאול, מי"מ אמדינן דעתו דאדם שהוא רוצה לצאת בשלו, ולא כיון אלא עיי"מ להחזיר לו שיהיה שלו כבתחילה [וציין בשע"ז (סי' ק"ב) דמקורו מדברי המאמר מרדכי. וראיה דהא במעשה דר"ג (מ"א: נטל הוא תחילה בעצמו ואפי"ה משמע בגמ' דאם לא היה ר"ע מחזירו לא היה יוצא בו, והיינו משום דר"ג צריך לו למחר לצאת בו בעצמו].

ב - תנן (כתובות סה: מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה. וירושטה הוא אוכל פירות בחייה. ופרש"י - אם נפלה לה ירושה הוא אוכל פירות בחייה והקרן שלה). עוד תנן (שם ע"ט) נפלו לו כספים ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. פירות התלושים מן הקרקע ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וכו'.

ואמרינן בקידושין (כ"א: דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה.

וכן מבואר לדינא בטור ובשו"ע אהע"ז. בסו"י פ' (סי"א) דמעשה ידיה לבעלה, עיי"ש פרטי הדנינים. ובסו"י פ"ד (סי"א) דמציאת אישה לבעלה. ובסו"י פ"ה (סי"ז) דאם באו ללדה (נכסים) אחר שנשארה וכן בשאול לידה בירושה או שנתנו לה במתנה וכו', נקראים נכסי מלוג.

עוד איתא בנדרים (נ"ח: מח' רב ושמואל בנותן מתנה לאשה עיי"מ שאין לבעלה רשות בה אם זכה בה הבעל. ולדינא פסק המחבר (סי' פ"ה ס"יא) כדעת הרמב"ם (הל' זכיה ומתנה הי"ג י"ד) דאם נתן לה אחר מתנה עיי"מ שאין לבעלה רשות בה קנה הבעל, והרי היא כשאר נכסי מלוג, ואי"כ התנה הנותן בגוף המתנה שיהיה לכה, כגון שיאמר לה הרי המעות נתונים לך עיי"מ שתלבשי בהם או עיי"מ שתשתי בהם או עיי"מ שתעשי מה שתרצי בלא רשות הבעל. [ופי' הח"מ (ס"ד) דס"ל דבעינן דיאמר תרותי עלי. עיי"מ שתלבשי וכו', וכן שיפרש בלא רשות הבעל, עיי"ש].

ג - ומצינו בבכורי יעקב (סי' תרנ"ז ס"ק ה) דכתב - וראיתי לחקור היאך יכולה אשה נשואה לברך על לולב ביום הראשון, שהרי בעינן לכס ואשה אין לה כלום, שהרי אמרינן בקידושין (כ"ג: אין קנין לאשה בלא בעלה ואין קנין לעבד בלא רבו, דמציאתה ומעשה ידיה גם הקרן לבעלה, ומתנה וירושטה דהיינו נכסי מלוג שלה הבעל אוכל פירות, וכיון דכן, אף שהקרן נשאר לאישה, מי"מ כיון שהבעל אוכל פירות כל מי חיה ואין לה כלום, הכל נקרא ושייך לבעל, כדמוכח ממה דאמרינן שם (כ"ד) כמעשה דאתי מבי נשא עסקינן וכו', עיי"ש בתוס' ד"ה אלא וכו', וכן מוכח דעת הרמב"ם פ"ה מהל' מ"יש הל' י"א עיי"ש וכו', ואפי' יחלוק רש"י, כיון דרוב הראשונים הכי ס"ל דכל קנין האשה אפי' היכי שהיא אוכל פירות בלבד מפרך שלה, מי"מ מקרש של בעל, הכי נקטינן. ולכן אם אשה נשואה קנתה לולב ממה שניתן לה במתנה או ממה שירשה או ממוטר מעשה ידיה, נ"ל שאינה יכולה לברך עליו,

